

Наталя Панченко

(Хмельницький)

СЛОВ'ЯНИ ТА СХІДНЕ ПИТАННЯ У ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДАХ ДЖУЗЕППЕ МАДЗІНІ

Стаття присвячена вивченню ідей італійського патріота Рісорджименто Джузеппе Мадзіні стосовно ролі слов'ян у розв'язанні східного питання. На основі аналізу праць Мадзіні, констатується важлива роль слов'янських народів у перебудові майбутньої Європи, що мала постати після падіння великих імперій, зокрема Османської та Австро-Угорської. Показано значення слов'янських народів та їх місія захисників демократичних цінностей від монархічного деспотизму.

Ключові слова: Рісорджименто, Весна Народів, федерація.

Мадзіні, як один з найвідоміших борців за італійську незалежність, не лише опікувався долею Італії та брав активну участь в боротьбі за її самостійність, але й приділяв значну увагу міжнародним питанням. Не останнє місце в цих поглядах посідала ідея створення Європейської Ліги – політичної організації, що мала б об'єднати Іспанію, Португалію, Скандинавію, Бельгію, Голландію, Швейцарію, Грецію, Римсько-Дунайські князівства. Даний союз, на думку мислителя був неможливий без участі слов'янських народів.

Погляди Мадзіні базувалися на ідеї «батьківщини» та на нерозривному зв'язку між принципом національності та прагненням до єдності та незалежності, що конфігурувалося як реконструкція історії слов'янських народів без громадянства та відродження їх національного духу. В 1847 р. світ побачила праця Джузеппе Мадзіні «Слов'янські листи», де автор пропонував власний варіант вирішення «слов'янського питання», переносячи його в широку політичну, історичну та культурну площину. В першу чергу він звернув увагу на південних слов'ян, що мали бути учасниками майбутньої Ліги¹.

Знайомство Мадзіні зі слов'янським населенням відбулося досить поширеними способами в європейській культурі XIX століття – під впливом доктрин Йоганна Готфріда Гердера та Клода Фореся. У 1833 р. Джузеппе Мадзіні написав замітку про чеську націю. Розділив жителів Європейської Туреччини на п'ять рас (турецьку, грецьку, албанську, слов'янську та волошську).

Через кілька років Мадзіні написав і опублікував статтю «Угорці в Молодій Італії», в якій сформулював першу гіпотезу про майбутній розвиток Європи. Зокрема, він вказу-

вав, що Угорщині судилося відігравати провідну роль і бути центром вільної федерації населення, яке збиратиметься навколо того, що він називав «королевою Дунаю». Це впливало з віри, що нова Європа матиме тенденцію створювати національні об'єднання, а не фракції, і ці утворення склалися б з Німеччини, Польщі, Угорщини, Франції, Італії та Іспанії. Що стосується південних слов'ян, то він вирішив вибрати цю вільну федерацію у складі великої угорської держави, оскільки «королівство Іллірія буде лише ім'ям»².

Невдала експедиція до Савойї у лютому 1834 р. та криза «Молодої Італії» призвели до розширення стратегічної перспективи Мадзіні та спонукало його заснувати «Молоду Європу». З її створенням Мадзіні більше приділяв уваги своїм роздумам про слов'ян. Він досліджував особливості цих груп населення і все більше переконувався у важливості зв'язку між італійським питанням і загальною перебудовою міжнародного контексту³.

У зв'язку з цим центральною стала велика стаття «Про слов'янський національний рух», що з'явилася в Едінбургському журналі «Lowe» в 1847 р. Ця праця пізніше була основою для багатьох більш відомих «Слов'янських листів»⁴. У цьому нарисі Мадзіні звів у систему велику кількість інформації про слов'ян Півдня, що збирав роками⁵. Було запропоновано розібратися з трьома слов'янськими групами у трьох різних статтях: сербській, чеській та польській, хоча остання не була опублікована, але зберігся рукопис. За словами Мадзіні, між сербами, чорногорцями, болгарами, хорватами мала бути створена адміністративна федерація. Револьюційних рух південних слов'ян, на думку автора, мав спричинити активізацію елліністичних народів, які все ще входили до складу Османської імперії, а ті, в свою чергу, витіснили б імперію до азійських регіонів і тим самим вирішили б східне питання⁶. Більше того, Мадзіні ще раз підкреслив фундаментальне значення мови як відмінної риси однієї національності від інших. Він вірив, що ця майбутня «іллірійсько-сербська» федеративна держава охопить Хорватію, Каринтію, Сербію, Чорногорію, Далмацію, Боснію, Болгарію. Усі ці провінції, як стверджував Мадзіні, крім Болгарії, в основному говорять однією мовою, за винятком незначних модифікацій⁷.

Отже, на теоретичному рівні Мадзіні був твердо впевнений, що прагнення південнослов'янського населення приблизно подібні. Упродовж усього життя він намагався зберегти цей оптимістичний погляд на відносини між національностями, прагнучи перетворити його на реальну акцію. Це переконання продовжувалося навіть після періоду 1848-1849 рр. На

основі аналізу помилок, допущених у революційній боротьбі, Мадзіні знайшов нове підтвердження того, що він давно теоретизував: тобто, що свобода та незалежність народів будуть досягнуті їхнім братерством та спільними діями. У статті без підпису, яка вийшла в «Народній Італії» в 1849 р., автор стверджував, що «... нації з часом переконуються, що успіх всіх полягає у братньому союзі між слов'янами»⁸. Як відомо, дана концепція буде втілена лише після смерті Мадзіні, в 1918 р., коли виникло Королівство сербів, хорватів і словенців.

Князівство Сербія, вважав Мадзіні, серед слов'янських провінцій Османської імперії була такою, що представляла найвищий рівень цивілізації. То ж не дивно, що у 1864 р. Мадзіні разом із Джузеппе Гарібальді був обраний членом «Сербського літературного товариства»⁹. Тісними були зв'язки Мадзіні із групою сербських лібералів, в рамках діяльності таємного товариства «Об'єднаної сербської молоді». У своїх працях Мадзіні не зупинявся лише на політичних повстаннях слов'ян і на їх героїчному збройному опорі, а звертав, в першу чергу, свою увагу на пророчо-релігійну цінність національної поезії, її вплив на формування совісті національної ідентичності, до руху відновлення літературної продукції минулого, популярних пісень, етнічних традицій, звичаїв та мовних систем, реалізованих польською, російською, богемською, словацькою, хорватською, сербською, далматинською та чорногорською інтелігенцією.

Після кількох років дослідження південнослов'янських народів Мадзіні виступив за створення федеративної Туреччини, до складу якої мали входити автономні князівства Сербії та Чорногорії. Однак у Белграді переважна орієнтація в урядових колах хоча і була спрямована на об'єднання югославського населення, але не на федеративній основі, як пропонував Мадзіні, а в сенсі розширення вже існуючого князівства Сербія.

У своїх листах Мадзіні неодноразово підкреслював, що революція, яка може вибухнути в Сербії, стане сильним поштовхом до його власних повстанських планів і, що, як тільки вона розпочнеться та скоординується з нападом Італії на Венето, це неминуче призведе до повстання в Угорщині¹⁰. Тобто, увага генуезця була зосереджена на можливому зв'язку руху південнослов'янського населення з італійським для об'єднання Венето. Його метою було атакувати Австрію у Венето, підняти Сербію на повстання, щоб спровокувати рух в Угорщині, і таким чином атакувати Австрію з обох боків¹¹.

З іншого боку, Мадзіні бачив багато спільного між польськими та італійським прагненнями щодо створення влас-

них держав. Вказував, що поляки, фактично, вже з часів Наполеона, почали брати участь у повстаннях і конфліктах, в яких боролися за свободу народів навіть далеко від їх власних кордонів. Такий підхід в значній мірі імпонував поглядам мадзінізму, який полягав у створенні широкого народного руху проти великих імперій.

В одному з найважливіших нарисів про Польщу «Деякі слова з польського питання» Мадзіні підкреслював страждання поляків та можливість їх повстання. Мадзіні вітав повстання в Кракові 1846 р. У травні 1848 р., під час Міланської революції, відбулася зустріч між Міцкевичем та Мадзіні. Італійський патріот підтримав ідею Міцкевича про створення польського легіону для боротьби проти Австрії на італійському півострові. Ще тіснішими стали зв'язки Мадзіні з польськими патріотами після того, як у 1849 р. керівний орган Польського демократичного товариства переїхав до Лондона, де той перебував¹².

Мадзіні вважав, що польського руху було б достатньо, щоб підняти всіх південних слов'ян, які б, у свою чергу, спровокували елітнів, ще не включених до вільної Греції. Об'єднання слов'янських народів Східної Європи мало стати майбутнім бар'єром між Росією та Центральною Європою. З іншого боку, залучення слов'янських народів до політичного розвитку Європи мало омолодити європейське життя новими імпульсами та елементами активної діяльності. Єдиною перешкодою на шляху до цього Мадзіні вважав російського царя. Щоб не допустити впливу російської деспотії, яка тримала в ярмі сто мільйонів рабів, залежних від її тиранічної волі, Мадзіні пропонував створити слов'янську конфедерацію між трьома групами: південнослов'янською, богемсько-моравською та польською¹³.

Таким чином, погляди Мадзіні стосовно майбутнього Турецької та Австрійської імперії зводилися до ідеї приреченості їх на загибель. Винятковою була місія Італії пришвидшити ці процеси. Головною зброєю, яка повинна була знищити імперії, знаходилася в руках слов'ян. Федерація слов'янських народів мала стати щитом Європи від деспотичної Росії і водночас місцем, де ці народи отримали б право на власний самостійний розвиток.

Примітки:

1. Brancaccio G. Giuseppe Mazzini, Lettere slave e altriscritti. Milano: Biblion, 2007. P. 175.
2. Mazzini G. Dell'Ungheria. Volume III. Politica Vol. II, 1833. P. 108.
3. Mazzini G. On the Slavonian National Movement. Politica Vol. XII, 1847. P. 86.

4. Mazzini G. Lettere slave. *Politica* Vol. XX, 1857. P. 25.
5. Mazzini G. *Zibaldone pisano*. A cura di Renato Carmignani. Pisa, br. edit., 1955. 93 p.
6. Mazzini G. Lettere slave. *Politica* Vol. XX, 1857. P. 25.
7. Mazzini G. On the Slavonian National Movement. *Politica* Vol. XII, 1847. P. 119.
8. Franco Della Peruta. *I democratici de la rivoluzione italiana*. Roma: Feltrinelli, 1974. P. 464.
9. Brancaccio G. Giuseppe Mazzini, Lettere slave e altriscritti. Milano: Biblion, 2007. P. 172.
10. Fournier-Finocchiaro L. *Cultura francese e cultura polacca in Giozeppe Mazzini*. Milano, 2016. P. 65.
11. Mazzini G. *Nota allabravagente del Trentino*. Trentino, 1863. P. 69-71.
12. Jaworska K. *I polacchinel Risorgimento italiano*. Torino: Secondaedizione, 2012. P. 31.
13. Arduino A. *Mazzina e le Giovanni nazione inelcentenario della morte di Giozeppe Mazzini*. Atti, 1972. P. 26-29.

Natalya Panchenko

**SLAVS AND THE EASTERN QUESTION IN THE POLITICAL VIEWS
OF GIUSEPPE MADZINI**

The article is devoted to the study of the ideas of the Italian patriot Risorgimento Giuseppe Madzini regarding the role of the Slavs in resolving the Eastern question. The author emphasized the important role of the Slavic peoples in the reconstruction of the future Europe. Her views based on the analysis of Madzini's works. Such Europe could appear after the fall of the great empires, including the Ottoman and Austro-Hungarian. The significance of the Slavic peoples and their mission as defenders of democratic values against monarchical despotism are shown.

Key words: *Risorgimento, Spring of Nations, federation.*

Отримано: 14.03.2021